

Rättsavdelningen
Johanna Nilsson
Johanna.nilsson@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

Socialstyrelsens yttrande över promemorian Straffansvar för psykiskt våld (Ds 2022:18)

Justitiedepartementets dnr Ju2022/02651

Socialstyrelsen har avgränsat yttrandet till frågor som berör myndighetens verksamhetsområde.

Socialstyrelsen delar utredningens bedömning att det finns ett behov av att stärka det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld. Myndigheten ställer sig positiv till utredningens förslag att en ny brottstyp, psykisk misshandel, ska införas i brottsbalken och lämnar följande kommentarer.

3.11 Våld mot grupper i särskild utsatthet: barn, äldre personer, personer med funktionsnedsättning, HBTQI-personer och utrikes födda kvinnor

I avsnittet beskrivs att barn, äldre personer, personer med funktionsnedsättning, HBTQI-personer och utrikes födda kvinnor lever under omständigheter som kan bidra till ytterligare sårbarhet och utsatthet om också våld förekommer. Socialstyrelsen instämmer i den bedömningen.

I promemorian (s. 63) konstateras också att barn generellt sett är mer utsatta och sårbara än vuxna människor och att det därför finns anledning att se särskilt allvarligt på att barn utsätts för fysiskt eller psykiskt våld. När det gäller barns särskilda utsatthet skulle det i den fortsatta beredningen kunna förtydligas att det som gör barn generellt sett mer utsatta och sårbara för våld än vuxna handlar om barnets beroende till sin förälder, vilket speciellt gäller de yngsta barnen som är helt beroende av sina föräldrar. Det gör att barn generellt har svårare att skydda sig från våld eller undvika våld vilket leder till en särskilt utsatt situation. Som också framgår på s. 61 i promemorian har barn med funktionsnedsättning en högre risk än andra barn att utsättas för våld.¹

¹ Se Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar, en kunskaps-sammanställning från stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2016.

10.1 En ny brottstyp behövs

Socialstyrelsen är positiv till förslaget att en ny bestämmelse som föreskriver straffansvar för psykisk misshandel ska införas i 3 kap. 5 a § brottsbalken. Myndigheten anser samtidigt att skrivningarna i de olika avsnitten i promemorian när det gäller försummelse kan uppfattas som något motsägelsefulla och att det vore bra med ett förtydligande i den fortsatta beredningen var gränsen går mellan försummelse som inte ska medföra straffansvar och försummelse som är avsedd att omfattas av straffansvar enligt den föreslagna bestämmelsen om psykisk misshandel.

I avsnittet (s. 310–311) och i författningskommentaren (s. 388–389) räknas upp exempel på handlingar som är avsedda att omfattas av straffansvar enligt den föreslagna bestämmelsen om psykisk misshandel som enligt myndighetens uppfattning är att betrakta som försummelse av barn. Exempelvis lyfts på s. 310 att många av de beteenden som FN:s barnrättskommitté i sin förklarande kommentar anser utgöra psykiskt våld är avsedda att omfattas av straffansvar enligt den föreslagna bestämmelsen (bl.a. att vägra ge känslomässig respons, att försumma den psykiska hälsan eller utbildningsbehoven). Andra exempel som lyfts på handlingar som är avsedda omfattas av straffansvar enligt den föreslagna bestämmelsen är att barnet ignoreras eller inte får den omsorg barnet behöver. Socialstyrelsen instämmer i bedömningen att denna typ av handlingar bör omfattas av straffansvar enligt den föreslagna bestämmelsen psykisk misshandel. Som också lyfts i promemorian (s. 52) finns det idag en större kunskap om försummelse och att försummelse kan få lika allvarliga konsekvenser för ett barn som andra former av våld.²

Samtidigt anges i andra avsnitt (3.10 och 8.1) att dagens straffansvar för försummelse är välavvägt och inte bör utvidgas. I avsnitt 3.10 anges bl.a. som skäl för den bedömningen att föräldrar som försummar sina barn inte gör det avsiktligt utan snarare för att vårdnadshavaren har egna psykiska eller andra problem och att en kriminalisering av försummelse därför inte skulle vara rätt väg att gå.

11 Åtalsregleringen för ärekränkingsbrotten

I uppdraget har även ingått att analysera om det finns ett behov av att förändra åtalsreglerna för ärekränkingsbrotten så att allmänt åtal kan väckas i fler fall än i dag när brotten begås i nära relation och vid hedersrelaterat våld och förtryck. Utredaren har bedömt att den förståelse av åtalsregleringen i 5 kap. 5 § brottsbalken som kommit till uttryck i förarbeten är felaktig och att någon förändring av åtalsregleringen därför inte är påkallad. Socialstyrelsen har inga invändningar mot den bedömningen men anser att det i den fortsatta beredningen bör övervägas om det då inte skulle behöva vidtas några andra åtgärder, som exempelvis informations- eller kunskapshöjande åtgärder, om möjligheterna att väcka allmänt åtal i dessa fall.

² Se Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2018–2021 s. 49 med vidare hänvisning till Dubowitz m.fl., Physical abuse and neglect of children.

12 Konsekvensutredning

I uppdraget har ingått att ta ställning till och lämna förslag på hur det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld kan stärkas och att särskilt beakta barns situation och särskilda ställning. Socialstyrelsen saknar en tillräcklig utredning av de lämnade förslagens konsekvenser för barn. Enligt myndighetens mening bör den fortsatta beredningen av förslagen innefatta en sådan analys.

Beslut om detta yttrande har fattats av avdelningschefen Pär Ödman. I den slutliga handläggningen har enhetschefen Mariana Näslund Blixt deltagit. Juristen Johanna Nilsson har varit föredragande.

För Socialstyrelsen

Pär Ödman

Johanna Nilsson